

Szladits Károly munkásságának hatása a mai magyar magánjogi joggyakorlatra

ABSTRACT

Károly Szladits is rightly considered one of the founders of modern Hungarian private law in the 20th century, and his work still has a significant impact on our private law. In my writing, I undertook to support this theorem. Through a few examples, I would like to illustrate the role of Szladits' work in the fact that certain elements of our pre-World War II private law provide guidance for legal practice in many cases, even today.

Keywords: Károly Szladits ■ private law ■ legal interpretation ■ legal persons ■ ownership ■ law of obligations

I. SZLADITS MUNKÁSSÁGA ÉS A JOGTUDOMÁNY KAPCSOLATA A GYAKORLATTAL

Szladits Károly munkásságának teljes feldolgozása jelentős kihívást jelent, számos tudományos tanulmányt, cikket írt, amelyeket azonban elhomályosítanak a „Nagy-Szladits”^[1] és a „Vázlat”.^[2] Munkásságának, így több évtizedes oktatói és tudományos tevékenységének indirekt hatása a Szladits-iskola, amelynek tagjai a saját tevékenységükkel fenntartották a tradíciót, azt a szellemiséget, amit Szladits képviselt. A Szladits-iskola a német hatás mellett nagy jelentőséget tulajdonít más, pl. az angolszász jognak is. A Szladits-iskolába tartozott pl. Almási Antal, Bátor Viktor, Beck Salamon, ifj. Szladits Károly, Zalán Kornél, Meszlény Artur, Nizsalovszky Endre, Tóth Lajos, Csanádi György, Eörsi Gyula, Ujlaki Miklós, Világhy Miklós, Weltner Andor. A Szladits-iskola ellenpólusa a Kolosváry Bálint által képviselt, a grosschmidi hagyományokat utolsó, egyedüli képviselőként megtartó professzor volt.

[1] A Nagy-Szladits. „[...] a magyar magánjog máig legjelentősebb tudományos igényű összefoglalása”. Vékás, 2018, 75.

[2] Későbbiekben: A Magyar Magánjog vázlata. Ld: Szladits, 1937.

Szladits hatása napjainkig fellelhető, és ez nem üres közhely. A jogtudomány képviselői alapvetően három módszertan eszköztárát alkalmazzák kutatásaik során, így a jogtörténeti, a jogösszehasonlító és a dogmatikai elemzést. Magánjogi kutatások, tanulmányok és szakkönyvek írása során a szerzők számos esetben hivatkoznak Szladits munkáira. Pl. a Jogkódex elektronikus adatbázisban a Szladitsra hivatkozó írásk listázása közel ezer, művenkénti tételt tartalmaz, és ez csak egy szűk metszete a rendszerváltozást követő magyar magánjogi irodalomnak. Szladits írásait talán nem méltatja jobban más, mint az, hogy nem pusztán jogtörténeti relikviaként hivatkozzák, hanem dogmatikai elemzések során is támaszkodnak megközelítéseire és megállapításaira, mint egy-egy jogintézmény vagy szabály alapkövére. Ilyen formában Szladits szellemi öröksége indirekt módon gyakorol jelentős hatást a mai élő magánjogunkra.

Másrészről, Szladits jelentőségét és napjaink élő magánjogára gyakorolt hatását leginkább a joggyakorlatot vizsgálva mérhetjük fel. A jogkeresők, magánjogi jogviták esetében elsősorban az ügyvédek, jogtanácsosok és bírók, egy-egy jogértelmezési kérdés felmerülése esetén kapaszkodó keresése érdekében az esetjogot és a jogtudományi elemzéseket veszik figyelembe. Erre példa a „közrend” kifejezés, amely számos jogszabályban előfordul, anélkül, hogy erre egy törvényi interpretatio-t találjunk. A bírósági joggyakorlatban ezért a Mádl Ferenc és Vékás Lajos professzorok által írt, *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga* című, különböző kiadókánál, számos kiadásban megjelent művét idézve, az abban leírt célhoz kötöttséget és kiterjesztő értelmezést veszik alapul konkrét eseti döntések meghozatala során.^[3] Szladits Károly vonatkozásában közel száz jogesetet tekintettem át, és ezek közül válogattam a talán legérdekesebbeket. Vannak, amelyekben csak hivatkoznak rá, vannak, ahol több más jogtudományi nézet mellett említik a nevét, és vannak, ahol kifejezetten az ő megállapításaira alapoznak egy-egy fogalom jelentéstartalma kapcsán vagy egyes jogértelmezési kérdésekben. A teljesség igénye nélkül néhány példát szeretnék bemutatni ezzel kapcsolatban.

II. A JOGÉRTELMEZÉS EGYES KÉRDÉSEI

Napjainkban egyre gyakoribbak azok az élethelyzetek, amelyeket nem lehet a tradicionális jogági felosztás, így a közjog és magánjog dichotómiája alapján megítélni. Ilyen eset pl. a közigazgatási engedélyező határozatokra épülő, azok tartalmával lényegében megegyező, járulékos magánjogi szerződések, ún. mérlegköri szerződések.^[4] Az Alkotmánybíróság megállapítása szerint az ilyen jogviszonyok komplex jogviszonynak minősülnek, a közigazgatási jog és a polgári jog határterületén, a két nagy jogterület „átfedésében” jönnek létre.

[3] Sándor, 2011.

[4] 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat 97. pontja.

Az Alkotmánybíróság az egyik határozatában ezt a jelenséget a korábbi magánjogunkban is ismertnek tekintette, és ezt Szladits Károly megállapítására vezette vissza,^[5] amely szerint „kétlaki, vegyes jogi helyzetek, melyek egyik részben közjogiak, más részükben magánjogiak. [...] A jogfejlődés irányzata a közjogi és magánjogi intézmények kombinációja és felcserélhetősége felé utal: új átcsoportosítások folynak le szemünk előtt, főleg az ú.n. gazdasági jog [...] körében, melyek közjogi és magánjogi elemeket új szintézisben egyesítenek.”^[6] Megjegyzem, hogy 1949-ben Szladits a Magyar Szovjet Művelődési Társaság egyik rendezvényén is azt fejtegette, hogy az állam, a gazdasági életben való részvétele folytán, egyre szélesebb körben válik magánjogi jogviszonyok alanyává.^[7]

Egy másik alkotmánybírósi határozatban, annak Harmathy Attila professzor által kifejtett párhuzamos indokolásában találkozunk a helyi jogalkotás szerepével és annak tartalmi korlátjaival. Itt kerül megfogalmazásra az, hogy a jogegység követelménye miatt már a korábbi magánjogunkban is elképzelhetetlennek tartották, hogy a törvényhatóságok közigazgatási területenként eltérően szabályozzák a magánjogot.^[8] A helyi szabályozásra csak kivételesen volt lehetőség, ahol a megoldás helyi szokásokhoz igazodott.^[9]

Egy kifejezetten aktuális kérdéskörben a Kúria a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés semmisségét akkor találta megállapíthatónak, ha a szerződés az éves, százalékban kifejezett teljes hiteldíjmutatót egyáltalán nem tartalmazza. A jogegységi határozat meghozatala során az az értelmezési kérdés merült fel, hogy a régi hitelintézeti törvény alapján a szigorú semmisségi jogkövetkezmény levonására csak akkor van-e mód, ha a lakossági, fogyasztási kölcsönszerződés egyáltalán nem tartalmazza a THM-et, vagy akkor is, ha az nem a jogszabályok által elvárt módon számított THM-et tartalmazza.^[10] A Kúria, Szladits művére támaszkodva a kiterjesztő értelmezést nem tartotta indokoltnak: „[a] szakirodalom az *interpretatio extensiva* alatt általában azt érti, hogy a jogszabály értelmezésének eredményeként, a megállapított értelem szélesebb, mint ami a jogszabály nyelvi értelméből (azaz a szövegéből) következne”.^[11] Ebből kiindulva, a Kúria a jogértelmezés szövegen túli, második lépcsőben használható extenzív módszerének alkalmazásának a lehetőségét a jelen esetben kizárta és úgy foglalt állást, hogy „a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés semmissége akkor állapítható

[5] 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat 99. pontja.

[6] Szladits, 1938-42 (1941), I., 20.

[7] „Ezt a fejlődési folyamatot tíz évvel ezelőtt úgy jellemeztem: hozzá kell szoknunk, hogy magánjogunk közjogibbá, közjogunk magánjogibbá fog válni”. (Bevezetés a szovjet magánjogba. Dr. Szladits Károly előadása a Magyar Szovjet Művelődési Társaság népszerű jogi tanfolyamán, 1949. február 17-én. Levéltári anyag.)

[8] Grossschmid, 1905, 895-896.; Szladits, 1933, I., 35-36.

[9] Harmathy Attila alkotmánybíró párhuzamos indokolása a 23/2000. (VI. 28.) AB határozathoz.

[10] Hpt. 213. § (1) bekezdésének b) pontja.

[11] Szladits, 1938-42 (1939), I., 33. és a Kúria 6/2021. Polgári jogegységi határozata.

meg, ha az egyáltalán nem tartalmazza a THM-et (valamint az annak számítása során figyelembe nem vett egyéb – esetleges – költségek meghatározását és összegét).^[12]

A magánjogban gyakran alkalmazzák az igény fogalmát. A fedezetelvonás esetében, a régi Ptk. szabályaihoz kötődően a Szegedi Ítéltábla azt vizsgálta, hogy ha szerződéssel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában a szerződés hatálytalan akkor, ha a másik fél rosszhiszemű volt, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származott.^[13] Ehhez viszont az szükséges, hogy a hitelező harmadik személy igénye a támadott szerződés megkötésekor fennálljon, s az az adóson ne, vagy csak részlegesen legyen behajtható. Az igény fogalmának értelmezéséhez az Ítéltábla Szladits művére hivatkozott a következők szerint: „Az »igény« az alanyi jog abban az állapotában, amelyben a bírói marasztalás tárgyául szolgálhat (Szladits). Az igény olyan követelési jog, amely az alanyi jog alapján a kötelezett féllel szemben állami kényszer útján érvényesíthető, azaz lejárt és peresíthető (EBH 2004.1040. számú elvi határozat).^[14]

Itt szeretnék továbbá utalni arra is, hogy az élettársi viszony igazolásával kapcsolatos alkotmánybíróági határozat úgy hivatkozik Szladits Károlynak a házassággal kapcsolatos megállapítására, mint a magyar jogtudomány letisztult álláspontjára: „A társadalmi élet alapegysége a család. (...) A család jog alapintézménye a házasság.”^[15]

III. A SZEMÉLYEK JOGA

A személyek jogán belül két területet szeretnék érinteni, az egyik a személyiségi jogokkal, a másik pedig a jogi személyekkel kapcsolatos.

1. Személyiségi jogok

Az ember önrendelkezési jogával kapcsolatos alkotmánybíróági határozathoz Harmathy Attila fűzött különvéleményt, amelyben kifejtette, hogy a második világháború előtti magyar magánjog már érzékelte, hogy a jogügyletekhez kapcsolódó cselekvőképesség kategóriáit csak korlátok között lehet használni, és az a megközelítés érvényesült, hogy esetenként, az adott célhoz képest lehet meghatározni, mennyiben lehet alkalmazni a cselekvőképesség szabályait a nem

[12] A Kúria 6/2021. Polgári jogegységi határozata.

[13] A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény 203. §-ának (1) bekezdése.

[14] A Szegedi Ítéltábla GF.30155/2010/4. számú határozata szerződés érvénytelenségének megállapítása tárgyában.

[15] Szladits, 1938-42 (1939), I., 38., és a 32/2010. (III. 25.) AB határozat.

jogügyleti megengedett cselekményekre. A Nagy-Szladitsra hivatkozva állapítja meg, hogy „[a]z orvosi műtétekhez való hozzájárulás megítélése egyébként ekkor még nem az önrendelkezési jog alkotmányos alapjára támaszkodott, hanem azt tartotta szem előtt, megszünteti-e orvosi műtétnél a beteg hozzájárulása a kártérítési alapul szolgáló jogellenességet”.^[16]

A Győri Ítéltábla eseti döntésében azt vizsgálta, hogy a jogorvoslati jog a személyiségi jogok közé tartozik-e. Ennek során rámutatott arra, hogy a személyiségi jogokat nem lehet kiterjeszteni az alkotmányos alapjogokra, vagyis a jogorvoslati jog nem minősül személyiségi jognak. Ugyanakkor az ítéletében kifejtette, hogy a személyiségi jogok objektív védelemben részesülnek, mert abszolút jellegűek, Szladits művében foglaltak alapján: „hasonló ahhoz, amelyet a törvény a tulajdonosnak vagy más abszolút jog jogosultjának biztosít jogellenes, bárha nem is vétkes beavatkozások ellen; ezért a személyiségi jogokat ebből a szempontból szintén az abszolút jogok közé sorozhatjuk”.^[17]

A névviseléshez kapcsolódóan is többször felmerül a korábbi magánjogunk gyakorlatának figyelembe vétele. A Debreceni Ítéltábla az egyik eseti döntésében arra mutatott rá, hogy kétféle megközelítés érvényesül a jogirodalomban a név kereskedelmi célú felhasználásával kapcsolatban. Az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság bírói gyakorlatában egy közismert személy nevének vagy más beazonosítható személyiségjegyének kereskedelmi célú hasznosítása esetén „nem feltétlenül kell a jóhírnév vagy a becsület csorbításáról beszélni, sokkal inkább arról van szó, hogy gazdasági érdekek sérülnek, ha személyiségük, nevük jogosulatlanul jelenik meg a sajtóban egy üzleti hirdetés kapcsán, hiszen erre az érintett személyek adhatnának csak engedélyt, amiért – általában – díjazásban is részesülnének. [...] Ez alapján megállapítható lenne a névjog sérelme a név, képmás vagy egyéb személyiségjegy jogosulatlan kereskedelmi célú felhasználása esetében is.”^[18] Más megközelítésben viszont, így a korábbi magánjogunkban is, „[a] név viselésének jogi jelentőséget az ad, hogy a névben testesül meg és érvényesül a személyiség. Minden személyt a saját nevéhez való kizárólagos jog illeti meg, ennél fogva másokat annak jogtalan használatából kirekeszthet. Senki sem tartozik tehát tűrni, hogy a nevét harmadik személy a maga vállalatához a kelendőség fokozása végett – reklám gyanánt – felhasználja. (Kúria 1936:XII.16.P.II.5006.) [...] A névnek jogosulatlan használatát a személyiségi jog megsértése (1937-okt. 12.P.IV.3967).”^[19] Harmathy Attila alkotmánybíró egy alkotmánybírói határozathoz fűzött különvéleményében szintén a korábbi magyar magánjogi gyakorlatra hívja fel a figyelmet, ugyancsak a Nagy-Szladitsra hivatkozva: „A névhasználat engedélyezése üzleti célokra rég-

[16] Szladits (szerk.), 1938-42 (1941), I., 534. és 552. Harmathy Attila alkotmánybíró különvéleménye a 36/2000. (X. 27.) AB határozathoz.

[17] Szladits, 1938-42 (1941), I., 379. A Győri Ítéltábla Pf.20145/2014/4. számú határozata.

[18] Navratyil, 2014, 131-141.

[19] Szladits, 1938-42 (1941), I., 660. A Debreceni Ítéltábla Pf.21062/2017/5. számú határozata személyhez fűződő jog megsértése tárgyában.

óta ismert. Családnevek üzleti célra való felhasználása tárgyában a Kúria több esetben hozott határozatot.”^[20] A nemesi címek viselése kérdésében az Alkotmánybíróság szintén a régi magyar magánjogi gyakorlatból indult ki: „Az öröklés joga mindezek alapján a nemesi címek [amelyek az 1947 előtti magánjogban a név kiegészítő részeként személyiségi jogi oltalom alá tartoztak [...]] viselésének tilalmával összefüggésben nem áll.”^[21]

Egy jóhírnév megsértésével kapcsolatos perben a Fővárosi Törvényszék a felperesi előadásban foglaltaknak megfelelően határozta meg a becsület fogalmát, amit Szladits Károlytól idézett: „[a] személyiséget hordozó egyén csak akkor tekinthető valóban személyiséget hordozónak, ha a külső világ ítélete nem teszi tisztátalanná az általa hordozott személyiség folyamatát, ha egyénisége érintetlenül áll a külső világ megítélésének homlokterében”.^[22] Ebből vezette le a bíróság, hogy a becsület a személyről a társadalomban kialakult értékítélet, aminek kedvezőtlen megváltoztatása jelenti a becsület megsértését.

A nem vagyoni kár tekintetében a Pesti Központi Kerületi Bíróság szintén a régi magánjogunkhoz nyúl vissza, és Marton Géza gondolatmenetét idézte: „a nem vagyoni kártérítés a személyiségi jogi sérelemre reagál, s funkciója egyrészt a visszatartó hatás, másrészt a sérelem reparációja, az elszenvedett hátrány hozzávetőleges kiegyensúlyozása »olyan vagyoni (pénzbeli) szolgáltatás nyújtásával, amely a sérelmet szenvedőnek az elszenvedett sérelemért, fájdalomért, bosszúságért körülbelül egyenértékű másnemű előnyt nyújt (...)« – amint arra már a Szladits Károly által szerkesztett Magyar Magánjogi kódex is rámutatott”.^[23] A Kúria szintén ezt veszi alapul kiindulási pontként: „[a]z állandóan követett bírói gyakorlat szerint nem vagyoni (erkölcsi) kárért pénzbeli elégtételadásnak csak annyiban lehet helye, amennyiben az eset körülményeire tekintettel a méltányosság megkívánja.”^[24] [...] A korabeli jogtudomány képviselői szerint is a nem vagyoni sérelmek »hozzávetőleges kiegyensúlyozása« csak vagyoni (pénzbeli) szolgáltatás nyújtásával lehetséges,^[25] míg a természetbeni kártérítés csak dologi károknál alkalmazható, helyettesíthető dolgok esetén pl. »az elpusztult helyett más ugyanolyan ingóknak a szolgáltatásával.«^[26]

[20] Szladits, 1938-42 (1941), I., 664-665. Harmathy Attila alkotmánybíró különvéleménye az 58/2001. (XII. 7.) AB határozathoz.

[21] Szladits, 1938-42 (1941), I., 674. és a 1161/B/2008. AB határozat.

[22] A Fővárosi Törvényszék P.21087/2017/23. számú határozata személyiségi jog megsértése tárgyában.

[23] A Pesti Központi Kerületi Bíróság P.94913/2007/48. számú határozata kártérítés tárgyában.

[24] Szladits, 1938-42 (1941), 646 [22].

[25] Szladits, 1938-42 (1941), II, 395.

[26] Fehérvári, 1942, 392. A Kúria Pfv.21556/2019/22. számú precedensképes határozata személyiségi jog megsértése tárgyában.

2. A jogi személyek

Az állam magánjogi jogalanyisága tekintetében Harmathy Attila alkotmánybíró különvéleményében azt fejtette ki, hogy az állami tulajdon és az állami szervezetek önálló jogalanyisága sok olyan kérdést vet fel, amely a gyakorlatban problémát okoz. Levezette, hogy a második világháború előtt az államot magánjogi oldalról az államkincstár testesítette meg, a kincstári jogi igazgatóság képviselte, az állami szervezetek pedig akkor tekintették önálló jogi személynek, ha ezt jogszabály kimondta, vagy elkülönült vagyonuk volt – ennek alátámasztására Szladits és Magyary Zoltán műveire utalt.^[27]

Korábban nem volt egységes a bírói gyakorlat abban a kérdésben, hogy az alapítvány adataiban bekövetkezett változás bírósági nyilvántartásba vétele iránti eljárásban – az alapító(k) által előterjesztett kérelem esetén – az eljárás során hozott végzést, illetőleg a változás nyilvántartásba vételét tartalmazó végzést a kérelmet előterjesztő alapító(k) részére vagy az alapítvány nyilvántartásba vett képviselője részére kell-e kézbesíteni. A Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiuma a vélemény kialakítása során, Szladits Károly megközelítésére alapítva, abból indult ki, hogy „az alapítvány sajátos jogi személy, alapvetően különbözik a gazdasági társaságoktól. Az alapítvány ugyanis az alapító által meghatározott cél megvalósítására létrehozott jogi személy, amely azonban az alapító személyétől elkülönül, önállóított vagyontárgy.”^[28] Ebből vezette le a Kollégium, hogy az alapítvány a létrehozásától kezdve elválik az alapítótól, és az alapítvány képviselője a kezelő szerv, ezért az alapítvány jogait vagy kötelességeit érintő jognyilatkozat megtételére az alapítvány képviselője jogosult, az alapítványt érintő hatósági vagy bíróság döntéseket részére kell kézbesíteni.^[29]

A csonka jogi személy kategóriájának a magyar magánjogban hagyományai voltak már a második világháború előtt is. Harmathy Attila alkotmánybíró különvéleményében is utalt arra, hogy a csonka jogi személy „jellemzője volt az, hogy jogi személyiség elismerése nélkül valamilyen mértékben jogalanynak minősült”.^[30]

[27] Szladits, 1938-42 (1941), I., 619.; Magyary, 1942, 215. Harmathy Attila alkotmánybíró különvéleménye a 42/2005. (XI. 14.) AB határozathoz.

[28] Szladits, 1937, I., 74.

[29] A Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiumának 1/2009. (II. 23.) KK véleménye az alapítványra vonatkozó változás nyilvántartásba vételéről.

[30] Szladits, 1938-42 (1941), I., 581-583., 591-592., 625-629. Harmathy Attila alkotmánybíró különvéleménye a 6/2001. (III. 14.) AB határozathoz.

IV. A DOLOGI JOG

A tulajdonjog teljességével kapcsolatban egy alkotmánybírósági határozathoz fűzött különvélemény Szladits megközelítését veszi alapul, aki szerint: „[a] tulajdonjog a legfőbb jogi hatalom a dologon. A tulajdonos a dologgal, mint sajátjával kizárólag és szabadon rendelkezhetik, oly értelemben, hogy mindent tehet vele, amit a törvény nem tilt s kizárhat a dologra irányuló minden idegen behatást, amelyre mások vele szemben jogot nem szereztek. A tulajdon jogi lényege nem a dologra való természeti behatás szabadságában áll, hanem abban a jogi hatalomban, amelynél fogva a tulajdonos mindenki mást elzárhat a dologra gyakorolt bárminemű zavaró behatástól. Ennek folyománya azután, hogy a tulajdonost más nem akadályozhatja a dologgal való tényleges rendelkezésben.”^[31] Az a pandektista megközelítés napjainkban is jelentős szerepet tölt be a magánjogi jogtudományban és gyakorlatban.

A vagyont a tételes magánjogunk nem definiálja. A vagyon fogalma tekintetében a Kúria a jogtudományban kialakult megközelítést vette figyelembe a kár fogalmának értelmezése kapcsán: „[a] kár fogalma értelmezésénél elsődlegesen a vagyon fogalma definiálandó. A jogirodalomban a vagyon fogalmát valamely személy jogosultságainak és kötelezettségeinek összességéként értelmezik: a jogok és kötelezettségek pénzben kifejezhető összessége (Földi András – Hamza Gábor),^[32] becsértéken meghatározható javakra vonatkozó és más személyekkel szemben fennálló jogoknak és kötelezettségeknek az eszmei egysége (Kolosváry Bálint in. Szladits Károly), a vagyon fogalmába beletartozik a vagyoni értékű jog és kötelezettség (Lábady Tamás, Lenkovics Barna, Menyhárd Attila) [idézi: Gárdos István: A vagyontárgy és a vagyon fogalma a Ptk.-ban, Gazdaság és jog 2018. 11. szám].”^[33]

Az alkotórész fogalmának alkalmazása során elsődlegesen a tartós fizikai vagy műszaki egyesítést vesszük figyelembe, azonban emellett egyre inkább előtérbe kerül a funkcionalitás vizsgálata is, vagyis a kettőt együttesen kell értékelni. Ez a megközelítés található meg a bírósági gyakorlatban is, ahol Szladitsra (is) hivatkozva a funkcionalitást is figyelembe veszik: „Szladits Károly A magyar magánjog vázlatára című művében úgy fogalmazott (Dologi jog 7. oldal), hogy »jogi műértelmeben alkotórésznek csak az ún. lényeges alkotórészt tekintjük, amelyet a dologtól nem lehet elválasztani okszerűtlen értékpusztítás nélkül. Alkotórész tehát a forgalomban egységesnek tekintett összetett dolognak (universitas rerum cohaerentium) olyan önálló rész, amelyet nem lehet a dologtól elválasztani anélkül, hogy maga a dolog vagy elválasztott része elpusztulna, lényegében vagy rendeltetésében meg ne változnék, avagy hogy az elválasztott

[31] Márki Zoltán alkotmánybíró különvéleménye az 25/2021. (VIII. 11.) AB határozathoz, amelyhez Sulyok Zoltán is csatlakozott.

[32] Földi – Hamza, 2020, 274-275.

[33] A Kúria Pfv.20515/2019/4. számú precedensképes határozata kártérítés (bírósági jogkörben okozott kár megtérítése) tárgyában.

dolog értékéhez képest aránytalan nagy kár ne esnének a dologban.« Szladits az ingatlanok körében példálózva megállapítja, hogy »az épületnek viszont és ezzel a teleknek alkotórészei az épület előállítása végett beléillesztett dolgok. Nem szükséges, hogy ezek az épülettel szilárd kapcsolatban legyenek; a tető-cserép, ajtó, ablak az épületnek alkotórésze, noha könnyen eltávolítható. Épület alkotórésze egyszóval mind az, ami nélkül az épület az életfelfogás szerint nem kész, nem teljes egész.« Mindebből kitűnik: a korabeli jogban a tartós egyesítés mellett jelentőséget tulajdonítottak az alkotórész és a dolog azonos célra elrendelésének, így az alkotórész funkciójának.^[34]

Az alkotórész és az építményi jog viszonya tekintetében a bírósági gyakorlatban találkozunk azzal a megközelítéssel, amely az építményi jog természetét a Nagy-Szladits féle dogmatikai alapokra vezeti vissza: „A szándékolt jogértelmezés szerint tehát az építményi jog ingatlan tekintetében létesíthető olyan dologi jog, amelynek jogosultja az ingatlanok oly módon veheti hasznát, hogy azon, vagy annak felszíne alatt építményt létesíthet, azt fenntarthatja és használhatja, s az építménnyel – noha az az ingatlanok alkotórésze – tulajdonoshoz hasonlóan bánhat.^[35]

A tartozék fogalmának részletes elemzése vált szükségessé egy vár és annak múkincei kapcsolatában. A törvényszék részletes jogtörténeti és dogmatikai elemzést végzett a perben, és jelentős mértékben Szladits Károly megközelítése szerinti konjunktív feltételek fennállását vizsgálta, és azok alapján állapította meg a tartozéki minőség hiányát. Érdekes a részletes elemzést felidézni ezen a helyen: „Szladits művének 34. oldalán írtak szerint »A tartozék az a mellékdolog, amely anélkül, hogy a földolognak alkatrészévé válna, vagy egy önálló dologi létét elvesztené (ezen van a főszűly), a forgalmi és gazdasági élet felfogása szerint, a kapcsolatba hozatal által a földolognak minél teljesebb használhatóságát van hivatva előmozdítani, és térbeli helyzete is ennek a rendeltetésnek megfelelő.« Szladits összesen 4 alpontban fogalmazta meg, hogy a tartozék egyes jellemvonásai melyek: a. legyen a dolog minéműségénél fogva alkalmas arra, hogy más dolog gazdasági célját szolgálhassa, b. a dolognak a másik céljára való ki-illetőleg mellérendelése, amelyhez emberi cselekmény kell, c. a kapcsolatba hozatal állandó jellege, és ennek külső, tapasztalható módon való kifejezésre juttatása (térbeli együtteség), d. a tartozék ingó minősége.^[36]

A forgalmi érték tartalmára nézve több különböző meghatározást találunk a tételes jogi szabályok körében. Van olyan, ami a tulajdonosi jogokat gyakorló által meghatározott értéket veszi figyelembe,^[37] más a vagyontárgy eladása ese-

[34] A Tatabányai Törvényszék G.40069/2015/574. számú határozata és a Győri Ítéltábla Gf.20065/2020/13. számú határozata.

[35] A Debreceni Ítéltábla Gf.30311/2009/6. számú határozata jognyilatkozat pótlása tárgyában. ÍH 2010.26. A forgalomképtelenség és az építményi jog összefüggései.

[36] A Fővárosi Törvényszék P.22219/2020/5. számú határozatának 665-666. pontjai.

[37] Pl. a Magyarországi Református Egyház részére történő tulajdonba adásáról szóló 2017. évi XXXI. törvény 1. § (2) bekezdése.

tén árként általában elérhető értéket,^[38] megint más az adott személy vagyónának egyes elemeire vonatkozó, pénzben kifejezett értéket, amely a vagyontárgy eladása esetén az átlagos piaci viszonyok között, független felek között általában elérhető piaci árat jelent.^[39] Ennek vizsgálata során az Alkotmánybíróság Szladits Károly megközelítését is figyelembe vette: „[s]zokásos beszélni a dolog rendes (közönséges) értékéről; ezalatt a forgalmi értéket, vagyis azt az értéket értik, amelyet a dolognak az átlagos forgalomban szoktak tulajdonítani”.^[40] Erre is alapítva, az Alkotmánybíróság a forgalmi értéken a piac által elfogadott értéket tekintette, ami egy dolog értékét (előnyös és hátrányos tulajdonságait) komplex módon, a kereslet és kínálat összefüggésében veszi figyelembe.^[41]

Megemlíthető, hogy egy telekhatár helyesbítése kapcsán felmerülő jogvitában a bíróság rámutatott arra, hogy a korábbi magánjogunkban a Nagy-Szladits dologi jogi kötete és a Magánjogi Törvényjavaslat alapján a helyesbítést az alapozta meg, ha a telekkönyv tartalma a bejegyzés tekintetében a valóságos jogálláshoz képest helytelen, kirívóbb természetű hiba merül fel. Ehhez képest, a hatályos jogunk szerint az ingatlannyilvántartás-helyesbítés feltétele nem az, hogy a bejegyzés a valóságos jogálláshoz képest helytelen, hanem az, hogy a bejegyzés alapjául szolgáló okirathoz képest helytelen.^[42]

A bíróságnak egy jogvitában kocsival való átjárási szolgálat fenntartásának indokoltságáról kellett döntenie. A szolgálat alapítása óta mind a technikai, mind a gazdasági környezet lényeges változások ment keresztül, ami miatt a korábbi, zsellértelkeken lovas kocsival történő szolgálat gyakorlását felváltotta a gépkocsival történő használat. A bíróság figyelembe vette, hogy a szolgalmi jog időkorlát nélküli korlátolt dologi jog, amelynek terjedelme a gyakorlásához fűződő szükséglet mértékéhez igazodik, ezért azt kiterjesztően értelmezni nem szabad. Ugyanakkor a jog időbeli korlátlanságából és szükséglet kielégítési rendeltetéséből következik annak bizonyos mértékű rugalmassága is. Ebből eredően csak a konkrét esetben dönthető el, hogy egy adott szolgálat terjedelme mennyiben igazodhat a kor, a környezet, és azon belül a szükséglet változásához. A bíróság kifejezetten osztotta a Ptk. előtti magyar (alkalmazott) magánjogot összefoglaló Nagy-Szladitsban, Nizsalovszky Endre által a szekérút, kocsiót szolgalmával kapcsolatban írt álláspontját, miszerint: „[h]ogy az automobilizmus elterjedése előtt alapított szekérút szolgálat módot nyújt-e a gépjárművel közlekedésre, attól függ, nem jelenti-e ez a szolgáló telek előre nem látott megterhelését”.^[43] A bíróság figyelembe vette, hogy a lovas kocsi a gépkocsival nem

[38] Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 102. § (1) bekezdése.

[39] A természetes személyek adósságrendezési eljárásában az adós vagyona forgalmi értékének meghatározásáról szóló 231/2015. (VIII. 12.) Korm. rendelet 1. §-a.

[40] Szladits, 1937, II., 75.

[41] A 16/2017. (VII. 10.) AB határozat 26-27. pontjai.

[42] EH 2019.09.K17. 24-25. pontjai.

[43] Szladits, 1938-42 (1941), V., 533. A Budakörnyéki Járásbíróság P.20999/2005/56. számú határozata szolgalmi jog tárgyában.

hasonlítható össze, így a konkrét ingatlanra gyakorolt megterhelés ismeretének hiányában a kocsival való átjárás és a gépkocsival való átjárás szolgalmát külön-külön önálló szolgalmának ítélte meg.

A haszonélvezeti jog természeté tárgyában a Kúria Szladits Károlyra hivatkozva fejtette ki annak lényegét: „A haszonélvezeti jog olyan ún. korlátolt dologi jognak minősül, amely idegen dologra vonatkozik, magát a dolgot terheli, mert tulajdonosváltás esetében is fennmarad, vagyis a mindenkori dologhoz teherként kapcsolódik és a dolog értékét csökkenti. Ennek a következménye az, hogy a korlátolt dologi jog a mindenkori tulajdonost is terheli, de nem csupán a mindenkori tulajdonos ellen irányul, hanem mindenki ellen, aki a jogra általában zavaró, a jogosult kizáró hatalmával ellentétes befolyást gyakorol vagy gyakorolhat. A korlátolt dologi jog, mint abszolút jog, szükségképpen nemleges tartalmú, vagyis a joggal szemben állókat nemtevésre (tűrésre vagy abbahagyásra kötelezi).”^[44] A Fővárosi Törvényszék szintén ezt vette figyelembe a haszonélvező joggyakorlásának terjedelme kapcsán, amikor hangsúlyozta, hogy a haszonélvező a dolgot az állag sérelme nélkül hasznosíthatja, nem szabad a dolgot átalakítania, véglegesen megváltoztatnia.^[45] Egy másik ügyben a Győri Ítéltábla, szintén részben Nizsalovszky Endrének a Nagy-Szladitsban található elemzésére alapítva állapította meg, hogy nincs törvényes akadálya annak, hogy a haszonélvező a rendkívüli javítások és helyreállítások költségeinek viselését is magára vállalja, a vagyonbiztosítás díja pedig eleve is az őt terhelő kiadások közé tartozik.^[46] Egy hőközpont elhelyezését biztosító bizsnálati jog vonatkozásában, haszonélvezeti jog ellenérték fejében történő alapítása kapcsán a Székesfehérvári Törvényszék rámutatott arra, hogy mind a Ptk. hatályba lépését megelőző joggyakorlatban és jogelméletben, mind a jelenleg hatályos Ptk. szabályozása alapján egyértelmű és egyöntetű az az álláspont, hogy a haszonélvezet és egyéb használati jogok alapításáért az alapító ügyletben ellenszolgáltatás köthető ki – azaz a használati jogok alapítása visszerthes lehet –, de az így megszerzett jogok gyakorlásáért ellenszolgáltatás nem köthető ki.^[47] A haszonélvezeti jog végrendeleti úton történő alapításának érvényességét az Alkotmánybíróság azzal támasztotta alá, hogy ezt az Mtj. és Szladits Károly írása alapján már a korábbi magánjogunk is lehetővé tette. Kifejezetten hangsúlyozásra került a határozatban, hogy Szladits Károly 1935-ben úgy fogalmazott a hagyományrendeles jellemzése során, miszerint: „[a]z örökhatyó hagyományul rendelheti saját dolgát vagy jogát (pl. követelését: legatum nominis), vagy dologi jogot alapíthat javára (pl. haszonélvezetet)”.^[48]

[44] Szladits, 1933, I., 287-288. A Kúria Pfv.20653/2011/7. számú precedensképes határozata szerződés hatálytalanságának megállapítása tárgyában.

[45] A Fővárosi Törvényszék P.22219/2020/5. számú határozata.

[46] Szladits, 1938-42 (1942), V., 422-423. A Győri Ítéltábla Gf.20008/2007/5. számú határozata tartozás megfizetése tárgyában.

[47] Szladits, 1938-42 (1942), V., 414-415., 491. A Székesfehérvári Törvényszék Pf.20191/2010/4. sz. határozata közüzemi díj megfizetése tárgyában.

[48] Szladits, 1935, II., 443. Az 5/2016. (III. 1.) AB határozat 38. pontja.

A jelzáloghitelező személyében bekövetkező változás kapcsán a Kúria megállapította, hogy ha a keretbiztosítéki jelzálogjoggal biztosított jogviszony jogosultja a jogviszonyból eredő követelést az azt biztosító keretbiztosítéki jelzálogjoggal együtt engedményezi (külön erre irányuló nyilatkozattal), a keretbiztosítéki jelzálogjoggal biztosított követelésrész új jogosultja és a még fennálló jogviszonyhoz kapcsolódó keretbiztosítéki jelzálogjog jogosultja között a keret megoszlik. Az új jogosult tekintetében a keretbiztosítéki jelzálogjognak csak az a jellemzője marad fenn, hogy a keret reá eső része erejéig kereshet kielégítést a zálogtárgyból, s csak a jogviszonyból származó, engedményezéssel megszerzett biztosított követeléseket érvényesítheti zálogjoggal biztosított követelésként a keret erejéig. Az ítéletében ezt a korábbi magánjogunk gyakorlatával is alátámasztotta, amikor Nizsalovszky Endre fejtegetéseit a Nagy-Szladitsból idézte: „[a] jelzálogos hitelező személyében beálló változás a keretbiztosítéki jelzálogjognak jogviszonyhoz kapcsolódása folytán a törvény értelmében csak úgy következhetik be, ha az új jelzálogos hitelező a biztosított jogviszonynak is alanyává válik. [...] A követelésekkel betöltött keretrész átruházása [...] nem értelmetlen jogviszony átruházása nélkül sem, de ebben az esetben az átruházott követelések megszűnésével következik be az a helyzet, hogy az üressé vált keretrész követelésekkel újból nem telhetik meg és legfeljebb a megszűnő követelések helyébe lépő új követelések maradnak benn a keretben.”^[49]

V. A KÖTELEMI JOG

A magánjogunkban gyakran használt fogalom a váromány, amelynek szintén nincs tételes jogi meghatározása, ezért a tartalmát, jelentését a jogtudománynak és a joggyakorlatnak kell kialakítani. Az Alkotmánybíróság több döntésében is a Szladits Károly-féle meghatározást vette alapul, amely a következőképpen definiálja ezt a fogalmat: „[a] »váromány« a szó legtágabb értelmében olyan jövőbeli jogszerzést lehetővé tevő függő jogi helyzet, amelyben a jogszerzés feltételei részben megvannak, míg további feltételei a jövőben vagy bekövetkeznek, vagy sem. Szűkebb értelemben várományon valamely alanyi jog megszerzésének jogilag biztosított lehetőségét értjük, amelytől a várományost az ellenérdekű fél önkényesen nem foszthatja meg.”^[50]

A főszolgáltatás és a segédszolgáltatás elhatárolása kapcsán a segédszolgáltatás tartalmi elemeit vizsgálta a Szegedi Ítéltábla a hitelintézetek kezelési költségének tisztességes kikötésével kapcsolatban. A Nagy-Szladits alapján álla-

[49] Szladits, 1938-42 (1938), V, 780-790. A Kúria Gfv.30332/2012/7. számú precedensképes határozata zálog (jelzálogjog törlése) tárgyában és BH 2014.4.116.

[50] Szladits, 1933, 109. A 3048/2013. (II. 28.) AB határozat, az 51/2007. (IX. 15.) AB határozat, Kiss László alkotmánybíró különvéleménye a 16/2015. (VI. 5.) AB határozathoz és a 3088/2017. (IV. 28.) AB végzés.

pította meg, hogy a hitel- és pénzkölcsön nyújtására irányuló pénzügyi szolgáltatási tevékenység a hitelképesség vizsgálatával a hitel- és kölcsönszerződések elkészítésével, a folyósított kölcsönök nyilvántartásával, figyelemmel kísérésével, ellenőrzésével a behajtással kapcsolatos intézkedéseket is magában foglalja, és ez a banki adminisztráció nem tekinthető a bank önálló szolgáltatásának, elválaszthatatlanul kapcsolódik a kölcsön folyósításához, a bank egyfajta „segéd-szolgáltatása”, ami része a főszolgáltatásnak.^[51] Ez a banki hitelezési tevékenységhez szükségszerűen kapcsolódó adminisztrációs tevékenység nyilvánvalóan nem elhanyagolható költséggel jár, amelyet a hitelező vagy az üzleti kamatba beépítve érvényesít az adóssal szemben, vagy külön nevesítve, kezelési költség címen tart arra igényt. Mindebből következően a kezelési költség a hitelintézet által nyújtott főszolgáltatás ellenértékének egyik eleme, ennek megfelelően a kezelési költségre vonatkozó általános (vagy egyedileg meg nem tárgyalt) szerződési feltétel a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési kikötés, így csak akkor minősülhet tisztességtelennek, ha nem világos, nem érthető.^[52]

Az elévülés megszakítása körében a Nagy-Szladitsban szereplő megközelítést vette alapul a Győri Ítéltábla, amikor a következőket idézte: „Szükséges, hogy a perben hozandó ítélet jogereje a követelésre kihasson; nem szakítja meg pl. az elévülést a bár ugyanazon jogalpból eredő, vagy ugyanazon ténybeli alapon nyugvó más követelés érvényesítése.”^[53]

Egy devizaalapú kölcsönügylet kapcsán a kirovó és lerovó pénznem elhatárolása tekintetében kellett állást foglalnia a bíróságnak, amikor megállapította, hogy a konkrét szerződésben szereplő deviza pénznem a kirovó pénz, a törlesztés bármilyen eltérő más pénzneme pedig a lerovó pénz. Hangsúlyozta a bíróság, hogy „[a] kiváló jogtudós Szladits Károly [...] értelmezésében a kirovó pénznem a kötelem mértéke, a lerovó pedig csak a kötelem eszköze. A kettő elem a bíróság megítélése szerint közel sem egyenrangú, s nem kölcsönösen felcserélhető egymással.” A bíróság ezek alapján jutott arra a következtetésre, hogy a konkrét ügyben a lerovó pénznem, a forint, csak segédeleme volt a szerződésnek, s annak összegét nem is volt szükségszerű rögzíteni. Az elsődleges tárgy a deviza, s így devizaalapú kölcsön esetén elengedhetetlen a kölcsön összegének az adott értékmérő dologban – a választott szurrogátumban – történő kifejezése. A szerződő fogyasztó ennek hiányában valójában nem tudja, hogy mivel, s abból mennyivel tartozik.^[54]

[51] Szladits, 1938-42 (1941), III., 188-189.

[52] A Szegedi Ítéltábla Pf.20678/2017/13. számú határozata szerződés érvénytelenségének megállapítása tárgyában. Ugyanez a levezetés található meg a Szegedi Ítéltábla Pf.21165/2017/8., Pf.20695/2018/12., Pf.20777/2018/8., Pf.20062/2019/6., Pf.20616/2019/11. és Pf.20038/2020/8. számú határozatában is.

[53] A Győri Ítéltábla Pf.20406/2012/5. számú határozata kártérítés tárgyában.

[54] A Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság P.21351/2015/8. számú határozata végrehajtás megszüntetése tárgyában. Szintén ez az érvelés szerepel a Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság P.21793/2013/9. számú határozatában végrehajtás megszüntetése tárgyában.

A képviselő akarathibája tekintetében sem a régi, sem az új Ptk. nem tartalmaz rendelkezést arról, hogy a képviselt, avagy a képviselő szerződési akaratának kell-e jelentőséget tulajdonítani a jogügylet megkötése során. Olyan szabály sincs, amely rendelkezne arról, hogy a szerződési akaratnyilatkozat hibáit a képviselő, avagy a képviselt személyében kell-e vizsgálni. A Székesfehérvári Törvényszék egy perben meghozott határozata során három elméleti megközelítést vett figyelembe, amelyekben közös, hogy a képviselő ügyleti nyilatkozatának joghatásait nem a képviselő személyében, hanem közvetlenül a képviseltnél tudják be, azok nála állnak be. Ugyanakkor, eltérés van abban, hogy a képviselt, vagy a képviselő akaratának tulajdonítanak nagyobb jelentőséget az akarathibák, a szerződés érvényességének vizsgálata során. A reprezentációs elmélet a képviselő ügyleti nyilatkozatát főszabály szerint önálló akaratnyilatkozatnak tekinti, így az akarathibákat a képviselő személyében vizsgálja. Az úgy ura-elmélet ezzel szemben a képviselt, mint az ügylet ura akaratának tulajdonít jelentőséget, és az akarathibákat is nála vizsgálja. A közvetítő-elmélet mind a képviselt, mind a képviselő akaratát egyaránt lényegesnek tartja, és mindkettőjüknél vizsgálja az akarathibák fennállását. Az utóbbi két elmélet hibája, hogy törvényes (szervezeti és cselekvőképтелenség esetére rendelt) képviselet esetén a képviselt akaratát nem értelmezhető. A törvényszék rámutatott arra, hogy a korábbi magyar jogtudományi utalások és a Kúria gyakorlata az első elvet látszottak elfogadni, és – a német polgári törvénykönyv, a BGB 166. §-a rendelkezésének hatása alapján – azzal egybehangzóan azon az állásponton voltak – tételes magyar szabály hiányában –, hogy az ügyleti akarat hibáit, így a jó- és rosszszeműséget a képviselő személyében kell vizsgálni.^[55] Erre alapítva, a törvényszék a képviselő szerződési akaratnyilatkozatát önálló jognyilatkozatnak tekintette, és a képviselőnél vizsgálta az akarathibák meglétét, mind a felperes, mind a jogi képviselővel az ajánlattétel, ügyletkötés, teljesítés során eljáró alperes esetén. Mindez megfelel az utasítással ellátott képviselő helyzetének, azaz a képviselő az adott mandátumához képest nem térhet el, akaratnyilatkozatának önállósága nagyfokban korlátozott. A magyar tételes jogban, jogirodalomban és joggyakorlatban szintén nem problematizált kérdések a testületi döntések kapcsán az akarathibák vizsgálatának szempontjai. A többes (testületi, vagy együttes) képviselet mögött megbúvó meggondolás az, hogy megakadályozza az egyéni képviselő céltalan, kötelességszegő, a képviseltet károsító döntését, mivel több képviselő megfontoltabb döntést hozhat, egymást mintegy ellenőrizhetik. Kérdés azonban az, hogy melyik képviselőnél, avagy mindegyiküknél kell-e az akarathibát vizsgálni. Ha pedig a szerződő partner a másik fél képviselőjével, vagy a munkaszervezet tagjával együttműködik a képviselt megkárosítása céljából (kollúzió), úgy a jogügylet jóerkölcsbe ütközik és semmis.^[56] Mindebből arra a következtetésre jutott a törvényszék, hogy a képviselt a szerződő partnerével szemben a képviselőjének, vagy munkaszervezete tagjának olyan magatartásá-

[55] Szladits, 1938-42 (1941), I., 202.

[56] Szladits, 1938-42 (1941), 216.

ra, ismeretére, amelyről saját magának tudomása nem volt, csak abban az esetben hivatkozhat, ha a szerződő partner ezen személyekkel a képviselt megkárosítása céljából együttműködött (kollúzió), vagy nyilvánvaló volt számára, hogy az ügylet a képviselt érdekeivel ellentétben állt (evidencia).^[57]

A jóerkölcs tartalmának meghatározása kapcsán a bírósági gyakorlat szintén támaszkodik Szladits megközelítésére, aki szerint: „jóerkölcsbe ütközik a szerződés különösen, ha maga a szolgáltatás erkölcstelen; a szerződés tárgya magában véve nem erkölcstelen ugyan, de jóerkölcsbe ütközik az ilyen tárgyra vonatkozó szerződési lekötöttség, vagy az, hogy a kötelezettséget ellenérték fejében vállalták; illetve akkor, amikor magának a szerződésnek a célja erkölcstelen. Ez többi esetkörbe tartoznak általában a kizsákmányoló ügyletek, valamint a hitelezők kijátszására irányuló szerződések, még ha nem is esnek külön törvényi tilalom alá”.^[58]

A Szegedi Ítéltábla egy élettársak vagyoni viszonyait elbíráló ügyben azt vizsgálta, hogy az alperes anélkül használta ingyenesen a felperes pénzét, illetve a munkája által megtestesített, pénzben kifejezhető értéket, hogy a pénzhasználatra jogcíme lett volna. Az elszámolás alapjául, visszterhesség vélelmére, a használat középarányos időpontjától a tőkeösszeg után törvényes mértékű egyenértéki kamat fizetésére kötelezte alperest. Az elszámolás során rámutatott arra, hogy a magyar magánjog által korábban, és az újabb bírói gyakorlatban is ismert és alkalmazott egyenértéki kamat.^[59] Az egyenértéki kamat azt a személyt terheli, „akinek idegen vagyon, idegen pénz volt a birtokában anélkül, hogy a jogosult valami ellenértéket kapott volna azért, hogy a másik fél az ő vagyonának, pénzének hasznát vehette”.^[60]

A szolgáltatás lehetetlenülése kapcsán a Pécsi Ítéltábla a Nagy-Szladits levezetését vette át, amikor a következőket fejtette ki: „[a]bban az esetben, ha a szolgáltatás lehetetlenülése olyan okból következik be, amelyért a kötelezett felelős, a kötelelem kártérítésre fordul át. Ha a kötelezett hibájából a szolgáltatás egészen lehetetlenné válik, a kötelezett kártérítéssel tartozik a szolgáltatás elmaradásáért, a jogosult pedig, minthogy a kártérítéssel az egész szolgáltatás értékét megkapja, az egész ellenszolgáltatás teljesítésére köteles. Ha tehát a jogosult viszonos kötelemben a lehetetlenült szolgáltatásért kártérítést követel, természetesen a maga ellenszolgáltatását teljesíteni köteles, mert hiszen a nem teljesítés miatt nyújtott kártérítés az eredeti szolgáltatás helyét állja.”^[61]

A Debreceni Törvényszék az érdekbeli lehetetlenülés feltételeit vizsgálta abban a perben, amelynek tényállása szerint, az I.r. felperes által sem vitatottan,

[57] A Székesfehérvári Törvényszék P.22597/2009/269. számú határozata szerződés érvénytelenségének megállapítása tárgyában.

[58] Szladits, 1933, I., 155. BDT 2003/765. A Veszprémi Törvényszék G.40153/2005/82. számú határozata szerződés érvénytelenségének megállapítása tárgyában.

[59] A BDT 2009/1941., BDT 2007/1584., BDT 2007/1553. és BDT 2006/1448. számú eseti döntések.

[60] Szladits, 1938-42 (1941), III., 348. Szegedi Ítéltábla Pf. II. 20.607/2009. ÍH 2011.81.

[61] Szladits, 1938-42 (1941), III., 486., 490. A Pécsi Ítéltábla Pf.20193/2009/3. számú határozata szerződés érvénytelenségének megállapítása tárgyában.

a gazdálkodó szervezet az alperes részére a magastöltés építését egy agyagbányából származó anyag tekintetében megtiltotta, így az a cél, ami miatt részben az alperes a szerződést megkötötte, meghiúsult, hiszen az általa kötött vállalkozási szerződés alapján a töltés építéséhez az I.r. felperes bányájában lévő anyagot már nem tudta felhasználni, értékesíteni is csak korlátozott felhasználás mellett volt lehetősége. Ugyanakkor az alperes igazolta – mivel részben továbbértékesítési célból is kötött szerződést –, hogy az útépítésben résztvevő alvállalkozók sem kívántak már az anyag magas víztartalma miatt a perbeli bányából kitermelt anyagból vásárolni, ezért a bíróság álláspontja szerint az alperes vonatkozásában az érdekbeli lehetetlenülés feltételei bekövetkeztek. A Törvényszék rámutatott arra, hogy bár a bírói gyakorlat és a jogirodalom az érdekbeli lehetetlenülést a lehetetlenülés egyik fajtájaként kezeli, a jog szempontjából itt másról van szó, hiszen a szerződés (szolgáltatás) teljesítése elvileg továbbra is lehetséges, azonban a megváltozott körülmények hatására az egyik félnek a továbbiakban nem áll érdekében az általa vállalt kötelezettség teljesítése. Az érdekbeli lehetetlenülésnél arról van szó, hogy a teljesítést „adóستól az élet józan felfogása szerint, a tisztesség és a méltányosság elvének figyelembe vételével nem lehet elvárni”. Azt, hogy a szerződés teljesítésére köteles fél milyen mértékig köteles a teljesítés céljából erőfeszítéseket tenni, meddig lehet azt tőle elvárni, mikor válik az adott szerződés méltánytalanul elnehezültté, a bíróságnak az eset konkrét körülményeinek vizsgálatával kell eldöntenie.^[62]

Az Alkotmánybíróság határozatot hozott 2015-ben a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatban egyes kérdések rendezéséről szóló 2013. évi XXXVIII. törvény egyes rendelkezései alaptörvény-ellenességének megállapítására irányuló bírói kezdeményezések elutasításáról. A határozathoz Kiss László alkotmánybíró különvéleményt fűzött, amelyben a bírósági szerződésmódosítás kapcsán felidézte Szladits Károlynak a nagy gazdasági világválság után írt, máig érvényes gondolatait: „[a] szerződés (és általában a kötelelem) tartalmának bírói módosítása könnyen állami gyámokdáshoz vezethet a magánosok felett és előidézheti azt, hogy a felekben a szerződési hűség gondolata meginog. [...] De a törvényhozó azal, hogy a felet az érvényesen vállalt kötelezettség teljesítésére kötelezi, kifejezi azt, hogy az adott szó betartásához fűződő biztonságot általában többre értékeli minden ezzel ellenkező érdeknél.”^[63]

A kezesség és az adói egyetemlegesség elhatárolása tekintetében a bíróság megállapította, hogy a kezes helytállást vállal a kötelezettségért, de nem vállalja át a főadós kötelezettségét. Nem önálló adós, a vele szembeni követelés nem a saját, hanem a főkötelezett tartozása akkor is, ha a kezes (pl. a készfizető kezes) önállóan perelhető. Ezt a gondolatmenetet a Nagy-Szladitsban foglaltakra alapítva fejtette ki a bíróság, amikor idézte annak vonatkozó megállapítását: „[a]

[62] A Debreceni Törvényszék G.40005/2010/31. számú határozata vételár megfizetése tárgyában.

[63] Szladits, 1935, II., 150. Kiss László alkotmánybíró különvéleménye a 2/2015. (II. 2.) AB határozathoz, 151. pont.

kezesség különbözik az egyetemes adóstársaságtól: elvállalása más, mint a (kumulatív) tartozás-elvállalás. Az egyetemleges adóstársak önálló kötelezettek. A kezes kötelezettsége járulékos: tartalmában a főkötelezettséghez igazodik.”^[64]

A kétoldalú szerződés fogalmát a Legfelsőbb Bíróság szintén a Nagy-Szladitsra vezette vissza: a „kétoldalú vagy kölcsönös (viszonos) szerződés alapította kötelmi viszony keretében kezdettől fogva két kötelezettség áll szemben oly módon, hogy egyik a másiknak ellenértéke. Ehhez képest a kétoldalú szerződésben mind a két fél hitelező is, adós is egy személyben a másikkal szemben, csak-hogy más-más a követelésük, illetőleg a tartozásuk tárgya.”^[65]

A tipikus, a vegyes és az atipikus szerződések elhatárolása tekintetében a Legfelsőbb Bíróság abból indult ki, hogy a tipikus és az atipikus szerződés között átmenetet képeznek az ún. vegyes szerződések, amelyek vagy maguk is tipikus (nevesített), de többféle típusú, vagy tipikus (nevesített) és atipikus (nem nevesített) szerződés(eke)t egyaránt magukban foglalnak. Hivatkozott a vegyes jellegű szerződések jogi minősítése vonatkozásában, a jogirodalomban és a jogalkalmazásban kialakult különböző álláspontokra, az ún. abszorpciós elméletre, az ún. kombinatív elméletre. Kiemelte, hogy olyan megközelítés is létezik, amely szerint a vegyes jellegű szerződések egyes joghatásait nem lehet egységes elmélet alá vonni, „ehelyett inkább a szerződésben foglalt különböző elemeket esetenként, a kombinált életviszony céljainak megfelelően kell értékelni, és az egyes szerződési típusok szabályait az egységes életviszonyban nyilvánuló érdekek jelentőségéhez kell hozzáidomítani”.^[66]

Az értékpapír meghatározása során a Kúria egyik határozatában utalt arra, hogy a Ptk. az értékpapír fogalmának évszázados meghatározását tartotta fenn. Az eredetileg csak fizikailag létező értékpapírok vonatkozásában a jogirodalom egységesen abból indult ki, hogy „az értékpapír valamely követelésről kiállított olyan okirat, amely a követelést nem pusztán bizonyítja (...), hanem amelyhez a követelés állandóan hozzá van kötve úgy, hogy az értékpapír nélkül a követelést sem átruházni, sem - rendszerint - érvényesíteni nem lehet”.^[67]

Az általában elvárhatóság mércéje kapcsán a Debreceni Törvényszék azt az álláspontot alakította ki, hogy amikor a gépjárművezető hosszabb időre – az ügyben egy éjszakára – kívánja a közúton hagyni a járművét, akkor fokozottabb elvárhatóság terheli a tekintetben, hogy meggyőződjék arról, hogy az érintett közútszakaszon milyen forgalmi rend van érvényben, s hogy járművével ott szabályosan várakozik-e. Az érvényes forgalmi rendről pedig kizárólag a közúti jelzőtáblák adnak felvilágosítást, így a felperes sem mentesülhet a jogkövetkezmények alól arra hivatkozással, hogy az ideiglenes forgalomkorlátozás tényéről – szórólap vagy a médiumokban sugárzott felhívás meghallgatása elmulasztásá-

[64] Szladits, 1938-42 (1939), III., 86. BH+ 2013.1.28 I. EH 2011.2422.

[65] Szladits, 1938-42 (1939), III., 41. BH+ 2012.12.522.

[66] Szladits, 1933, II., 175-176. BH 2010.10.274. és a Legfelsőbb Bíróság Pfv.21923/2009/5. számú határozata.

[67] Szladits, 1933, II., 303. A Kúria Gfv.30461/2018/6. számú precedensképes határozata váltókövetelés tárgyában.

nak hiányában – nem volt tudomása. A törvényszék álláspontja szerint a közúti közlekedésben részt vevő járművezetőkre is irányadó az általában elvárhatóság mércéje, melynek „mértéke egy absztrakt, objektív, képzeletbeli cselekvési típus: a rendes (derék) ember gondossági mértéke”.^[68]

Szintén a Debreceni Törvényszék fejtette ki egyik határozatában, hogy a magyar magánjogban évszázadok óta uralkodó álláspont szerint a felróhatóság „mértéke egy absztrakt, objektív, képzeletbeli cselekvési típus: a rendes (derék) ember gondossági mértéke”.^[69] Erre alapítva állapította meg a törvényszék, hogy az objektivizált felróhatósági értelemben felfogott, általában elvárható magatartás ezen túlmenően az adott szakmához, szakterülethez igazodóan speciális tartalommal is telítődhet.^[70]

Az eredményfelelősség vonatkozásában a Szombathelyi Törvényszék Marton Géza megközelítését vette figyelembe, amikor a következőkre hivatkozott: „pandektajogi álláspont, mely szerint már a kezdeti vétkesség önmagában is elég ahhoz, hogy az illető ténynek bármely távoli fűződménye a tettesnek minden további vizsgálat nélkül beszámíttassék, nem más, mint a legridegebb, leglélektelenebb Erfolgshaftung”.^[71]

A kártérítési igény megszületése kapcsán a Debreceni Ítéltábla szintén a Nagy-Szladitsból idéz: „a kártérítési igény megszületése a kár beálltának pillanatával esik egybe, s ugyanebben a pillanatban az adós késedelembe is esik”.^[72]

A Debreceni Ítéltábla a szerződés érvényességének megtámadási határ-idejét vizsgálva, Villányi Lászlóra hivatkozva hangsúlyozta, hogy a szerződés megtámadása egy hatalmasság (alakító jog) gyakorlása.^[73] Erre (is) alapítva jutott arra a következtetésre, hogy az igényérvényesítés elmulasztása jogvesztéssel jár.^[74] A hatalmasság jelentése körében, az elővásárlási jog természetével kapcsolatban a Hajdúböszörményi Járásbíróság a következő meghatározást alkalmazta: „[e] körben az elővásárlási jog természetére vonatkozóan meg kell állapítani, hogy az elővásárlási jog egy olyan egyoldalú hatalmasság – Szladits Károly Magyar magánjog tankönyv II., dologi jogra vonatkozó értelmezése szerint, – amelynél fogva egyoldalú jognyilatkozatával jogviszonyt teremthet saját maga és az eladó között”.^[75]

[68] A Debreceni Törvényszék K.30195/2012/11. számú határozata közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata (panasz ügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata) tárgyában.

[69] Szladits, 1938-42 (1942), IV., 874.

[70] A Debreceni Törvényszék P.20658/2009/27. számú határozata kártérítés (közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése) tárgyában.

[71] Szladits, 1938-42 (1939), IV., 883. A Szombathelyi Törvényszék P.20030/2013/3. számú határozata kártérítés (bírósági jogkörben okozott kár megtérítése) tárgyában.

[72] Szladits, 1938-42 (1942), IV., 936. A Debreceni Ítéltábla Pf.20606/2012/6. számú határozata kártérítés tárgyában.

[73] Szladits, 1938-42 (1941), IV., 632.

[74] A Debreceni Ítéltábla Pf.20378/2013/3. számú határozata szerződés érvénytelenségének megállapítása tárgyában.

[75] A Hajdúböszörményi Járásbíróság P.20263/2017/19. számú határozata tulajdonjog bejegyzésének tűrése tárgyában.

Az opciós jog vonatkozásában a Nyíregyházi Törvényszék Wellmann György, Gárdos István és Szladits Károly írásaira hivatkozik azzal kapcsolatban, hogy fiduciairus hitelbiztosítékként érvényesen kiköthető-e.^[76] A Kúria is alapul veszi Antalffy Mihály megközelítését ebben tárgykörben, amikor a következők szerint idézi: „[a]z opció kétoldalú szerződés, amellyel az eladó a vevőre pénzért azt a jogot ruházza át, hogy az meghatározott feltételekkel tőle a jövőben az opció tárgyát megvehesse”.^[77] A Debreceni Törvényszék egy másik, hasonló ügyben szintén tőle idéz: „[a]z elő- vagy visszavásárlási jog még csak nem is alanyi jog a szó szűkebb, műértelmében, hanem csak »hatalmasság« (Gestaltungsrecht), amelynél fogva az elő- vagy visszavásárlásra jogosult egyoldalú jognyilatkozatával (adásvételszerű) jogviszonyt teremthet saját maga és a »kötelezett« között”.^[78]

A *Kauf bricht Miete* elve kapcsán több eseti döntés is utal a szabály eredetére, és Szladits magyarázatát veszi figyelembe. A római jog tiszta kötelmi felfogásával szemben a germán jogokban alakul ki az az elv, hogy a bérlemény tulajdonosának személyében beálló változás a bérlő jogállását nem érinti.^[79] Ebből eredően, a Ptk. 6:340. §-ának (2) bekezdésében írtak szerint, ha a bérbeadó a bérleti szerződés megkötését követően a bérbe adott dolog tulajdonjogát átruházza, a tulajdonos személyében bekövetkezett változással a bérleti szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek tekintetében az új tulajdonos lép a bérbeadó helyébe. A Ptk. szabályozása a bérleti jogviszony relatív szerkezetét a bérlő érdekeinek védelme érdekében áttörve, a „*Kauf bricht nicht Miete*” elvet követve, kötelezi a bérelt dolog tulajdonjogát átruházás útján megszerző személyt a bérleti jogviszony fenntartására.^[80]

[76] A Nyíregyházi Törvényszék G.40099/2008/121. számú határozata érvénytelenség megállapítása tárgyában.

[77] Szladits, 1938-42 (1941), IV., 351. A Kúria Gfv.30219/2013/7. számú precedensképes határozata szerződés érvénytelenségének megállapítása tárgyában. BH+ 2014.3.118.

[78] Szladits, 1930, II., 127. A Debreceni Törvényszék P.21939/2016/25., P.21695/2016/24. és P.20876/2017/45. számú határozatai szerződés hatálytalanságának megállapítása tárgyában.

[79] Szladits, 1935, II., 226.

[80] A Debreceni Járásbíróság P.22775/2017/5. és P.22776/2017/5. számú határozatai felmondás érvényességének megállapítása tárgyában, valamint a Hajdúböszörményi Járásbíróság P.20192/2017/39. és P.20190/2017/31. számú határozatai.

VI. ZÁRÓ GONDOLATOK

Az előző elemzés tükröt állít az elé, hogy a Szladits Károly műveiben foglalt dogmatikai fogalmak és levezetések mennyiben élő elemei a mai magyar magánjogunknak.^[81] Ezek a hivatkozások, sokszor szó szerinti idézetek a múlt század elején hatályban volt magyar magánjog hagyományainak tiszteletét és figyelembevételét jelentik, de egyben arra is rámutatnak, hogy a Szladits Károly és a korszak jogtudósai által kialakított fogalmak számos esetben a mai magánjogunk dogmatikai alapjait is képezik.

Szladits Károly elemzései, levezetései, érvrendszere ma is nagy haszonnal bírnak egy-egy jogkérdés vizsgálata során, és munkássága képezi a múlt század elejei és napjaink magánjoga közötti összekötő hidat, ami a magánjogunk kontinuitásához jelentős mértékben járul hozzá.

IRODALOMJEGYZÉK

- Fehérvári Jenő (1942): *Magyar magánjog kistükre*. Barkóczy László Könyvkiadóvállalata, Budapest.
- Földi András – Hamza Gábor (2020): *A római jog története és intézményei*. Oktatási Hivatal, Budapest.
- Grosschmid Béni (1905): *Jogszabálytan*. Athenaeum, Budapest.
- Magyary Zoltán (1942): *Magyar Közigazgatás*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- Navratyil Zoltán (2014): Az ember névjogának kiterjesztő értelmezése. In: Csehi Zoltán – Koltay András – Navratyil Zoltán (szerk.): *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban*. Complex, Budapest.
- Sándor István (2011): Adalékok a jogtudomány és a joggyakorlat kapcsolatához. In: *Jogi Iránytű*. 2011/4. sz. (Elérhető: http://www.mta-ius.hu/jogi_iranytu/6_sandor_istvan.pdf. Letöltés ideje: 2022.11.02.).
- Szladits Károly (az egyes, konkrét kiadások a lábjegyzetekben jelezve): *A magyar magánjog vázlatja I-II*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest. 1937.
- Szladits Károly (szerk.) (1948-42) (az egyes konkrét kiadások a lábjegyzetekben jelezve): *Magyar magánjog I-VI*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest.
- Vékás Lajos (2018): Szladits Károly és magánjogi iskolája. In: *Jogtudományi Közlöny*. 2018/2. sz.

[81] Megjegyzem, hogy egyéb vonatkozásokban is, pl. az eljárásjogban a közvetítő eljárást követő perek költsége vagy a kereset szubsztancialitása kapcsán, stb. Lásd a Fővárosi Ítéltábla Pf.21506/2013/4. számú határozata zálogtárgyból való kielégítés túrése tárgyában, a Győri Ítéltábla Pf.20182/2006/5. számú határozata kártérítés tárgyában.